

— שעליו כותב המבקר כדלקמן: "הלשון הפיגוראטיבית מצביעה לא רק על נכונות אלא גם על צומח ואלמנטים. הרמזים נטולים מתחומי ההתעללות הפיזית (ניקור עיניים), ההוצאה להורג (כריתת הראש בקרור) והקבורה או ההכנה לקבורה (עיטוף המת בתכריכים). הרגמים הריתמיים... מחזקים רושם של חתי פתולוג, של אלימות פיזית פתאומית, הכרוכה במאבק קצר, נואש ואבוד מראש... האפילה שכאילו רק הייתה לרגע של חוסר תשומת-לב, עשתה את מעשיה במהירות ובפראמיות. אם קודם לכן נהג הלילה בדובר בזהירות ובחדש (שלח, חרשי צירים ומרגלים חרש), עכשיו הוא מתנפל עליו ומנקר את עיניו, כמו הפלישתים שהתנפלו על שמשן אחרי שטר ממנו כוחו... כביכול הוא אומר: אם באמת אין הלילה אלא העדר אור והמולה, הרי אז אין כל יכולת לבחון את מהותו אלא על-פי פעולתו על החושים (ולא על הרמיון), ופעולה זו כפולה היא. מצד אחד שולל הלילה את חוש הראיה ומבטל את ההתמקדות הפרצפטית ברשמים הוויזואליים. מצד אחר הוא פוקח ודורך את חוש השמע (רומיית הלילה מאפשרת קליטת רעשים רבים ורחוקים, ששאון היום מסתירם ומבטלם) ומביא להתמקדות פרצפטית ברשמים אקוסטיים. מכאן התמונה המנוגדת של יחסי הדובר והלילה. כמי ששולל את הקשר הוויזואלי עם הסביבה במקרה הלילה את עינו של הדובר ועול ממנו את הראש (המשמש כאן כהגדרה מירטונימית של העיניים במובן ליטראלי ומיטאפורי כאחד. הראש הוא מרכז הראייה לא רק משום שהעיניים קבועות בו, אלא מפני שראייה זהה עם הבנה, חשיבה, בהירות הגיונית). תחת זאת, כמי שמחדר ודורך את חוש השמע, מעורר הלילה בדובר פתיחות בלתי-ראציונאלית, קשב לצד הסודי, כלומר, לצד הריגשי והיצירי של ההווה כך ממלא הלילה את תפקידו הכפול. הוא הגורם הדינמי והאלים, המנצל את הרפיון והפאסיביות של יריבו... בתפקידו האחר הוא החייל הפלישתי, המתנפל על שמשון הסרוח על מיטת דרילה, מנצל את חוסר הזהירות שלו ומנקר את עיניו, ואילו בתפקידו האחר..."

יש צורך לצטט עוד? ניתוחים מעין אלה דומה שהם מחזירים אותנו יותר משנות דור לאחור: אל שיעורי-הסיפור הגרועים ביותר שבהם נתנסינו. הפאראדוקס הוא שמי שמגיש אותם עתה הוא מבקר המצוייד בכל כליה המתוחכמים ביותר של ביקורת-הסיפור החדשה.

ומה דעתכם על הפירוש הבא ל"בערוב היום" של ביאליק, שבו הדובר בשיר "יודע, שמראה השמש השוקע אינו מסמל רק דעיכה ומוות, שהרי השמש יורד אל פי התהום בעודו בחיים (ויידר חי אל-פי התהום) (האם השמש יכול היה לשקוע מת? — ??)". תיאור הטבע בפתחתו של השיר מגלם לגביו חוויה דרמטית, שיש בה מעשה מלחמה (שוב: ??) "נל", מדינה, שפיתח רם, הצתת אש והרג, אך גם מעשה אהבה, נשיקה (וישק כנה היום). ההעלאת חומו של הצונן (ויתר) אש במי האור" התזת זיו ווהר, שקשה שלא לחוש בה הרים של פרוקן אורגומטי (בנקמה ורק זיו וי?)... (הפרידה מן האני העני, 221).

אתה חוזר ומעיין בשירו התמים והטוב של ביאליק, על כל הקלישאות הרומנטיות שבו, כדי לודא שאכן הניחוח הלילי, ממנו הבאתי רק מקצת-שבמקצת, אכן מתייחס לאותו שיר מופר. לא, אין ספק שלא: כמו שקיימים שני ביאליקים, כך קיימים כנראה גם שני "בערוב היום". זה ה"אורגומטי" של דן מירון וזה הפתח בשרות המתנגגות: בין עבש או עבש / השמש רד לפאת הים, // וקנהי אור בעד העב / כחנינות ממורטות רב". ובין האחד והשני אין ולא כלום. ומה תאמרו על אותם "כוכבים" של ביאליק, שבנייתו של מירון "נזקקו לזיהוב עפעפיים, וזיהוב זה העניק חיות וברק לתנועה המהירה של השמורות והזל את הבנת שפת-המבטמים (של הכוכבים — ??) שבאמצעותה רימוזו לדובר של שרימים למעשה, וזיהוב העפעפיים אופייני לנשים, המשתמשות בקשר העין לשם פיתוח קשרים ויחסיים עם גברים, ויש בו צד חבוש של פריצות, תנועת העפעפיים הצבועים והמובלטים היא חלק מסורתי משפת הרמזים של הוונה, המעוררת את התעניינותם של לקוחותיה וד מבטיחה להם הנאה ואושר. שיהיה בולט במשך מעותה זו הקריצה, הסימן הבוטה והמפורש ביותר בשפת העין". (בואה, לילה, עמ' 149).

מה פלא שליבו של הדובר בשיר "בערוב היום" כל-כך "זעף" ו"חך"? יש להניח כי בדיוק מפורשים מעין אלה חשש — בעקבות היום אבל עם זריחת המהמה... כשנשאלתי על-ידי אחד מידידיי אשר לו הראיתי את הטקעים הללו כדי לבחון את תגובתו, איוו מסורת של ביקורת סיפורתית

ניצבת מאחורי כתיבה כזאת, נאלצתי להשיב לו כי אכן, אסכולה כזאת בביקורת הסיפור אינה מוכרת לי, ובוודאי שאין להטיל את קולר האשמה על דן, שכן שכתב — בטעם כתב. לא, אם אינני טועה, אני שומע כאן יפה את הדי הפילפול הלמרני והדרוש המתחכם של תלמיד הישיבה, הישיבה-בבחר הורש על "קול באשה עיווה" וסופו שהוא מרעע על "לתנועת העפעפים הצבועים והמובלטים" שהיא "חלק מסורתי משפת הרמזים" של הוונה. כלומר, לא סתם ישיבה-בבחר וקרא את המניין, כי אם ישיבה-בבחר שהתפקד וקרא את מישנתם של רבנו פרויד ותלמידיו, ר"ל.

מה צופן העתיד כחובו למי שכותב דברים מעין אלה וכך הוא "מתח" שירים ומעמיד על גבם תיוות? התשובה אינה קלה. מן הפיסגה שאליה הגיע דן מירון כספריו על ביאליק ניתן אולי לראות את כל הארץ, אך ממנה ניתן גם ליפול, אני, מכל מקום, מאחל לו שלא ייפול. על דרך החידוד ניתן לומר כי מי שכתב את המסות המבריקות שאותן כינס בספרו החדש אם לא תהיה ירושלים — אין לו מקום לדאוג שמא לא יהיה דן מירון בתולדות הביקורת העברית.

במדרגה גבוהה

כידוע, יש מי גורם שביקורת אינה נחוצה, שהיא פעילות טפילית בלבד, אני אינני שותף לדיעה זו. כל סיפרות, כל תרבות זקוקה

ביאליק, 1902

לביקורת, וביקורת במיטבה — גם אם אינה יצירת אמנות, הריהי פעילות אינטלקטואלית מן המדרגה הגבוהה, לפעמים — הגבוהה ביותר. וגם זה: מבקרים גדולים נרדמים, לדעתי, יותר ממשוררים או סופרים גדולים, כשם שבימאים בעלי חזון נרדמים יותר ממחזאים מוכשרים או שחקנים מחוננים. אינני יודע את הסיבה לכך. ביקורתו של דן מירון נמצאת כיום בתנופה שיש בה לאימפט סכנות וסיכונים — איננו זאת — אך עוד מוקדם להספידה, ואולי אף לראותה ראייה רביאנית, היקפית כאמת. לעומת זאת, התופעה של מבקר המרכז בידיו כוח מרי אינה תופעה רצויה, בייחוד כאשר אותו מבקר אינו מן הנרדמים שבנרדמים — אלה שידועים להפעיל כוח זה שבידיהם, לא רק מתוך תחושת שליחות ויישור, אלא גם בתחושת ענווה אמיתית. כזה היה בזמנו המבקר שלמה גרודונסקי. אם אתבקש לציין עוד שם בולט אחד, אתקשה לנקוב בו, אלא אם כן יהיה זה שמו של רב סוף. ללמדך כמה קשה לאדם לגבור על יצירו ועל מה שכוחו מקנה לו.

הפולמוס שהתנהל בחלקו מעל רפי עיתון זה בשבועות האחרונים לא היה פרי יומתי. ודאי שלא שאבתי ממנו הנאה או סיפוק, אבל משהתחלתי בו לאחר פרובוקציות חוזרות ונשנות — איאפשר היה עוד לעצור. הדברים הייבים היו להיאמר פעם — ולוא רק כדי למנוע טעויות ומסעות העוללות למצוא את דרכן למחקרים והסעתי היסטוריה הסיפורתית של העתיד.

בוודאי שלא היה זה ככוונתי לפתוח במסע "עליהם" על אדם שאת יצירותיו כלפי החשבתי ואשר עימו שיתר פעולה גם בעריכת השנתון איגרא, גם ב"דף חדש" זה ובזימות אחרות. אבל במקום כמקומנו צריך היה להביא בחשבון שגם אחרים יבקשו להצטרף ל"שימחה". היה זה סיכון הכרחי, שאותו שילמתי לעומת מישקלם של דברים אחרים, שבסופו של דבר הכריעו את הכף. דומה שאין צורך, ואולי בכל זאת יש צורך, להכריז כי החתום מטה אחראי כאן, כבשאר

מקומות, רק למה שהוא עצמו חתום עליו. בוודאי לא לדבריו אחרים. לא היה כל ניסיון מצדו לתאם עמדות עם מישהו או ליצור חזית אחידה. הנפש נוקעת לעצם המחשבה. בכלל, להוציא הרפתקה אחת, לא-ארוכה, בראשית שנות החמישים, מעולם לא הסתדרתי עם חבורות ו"בעלי-כרית", ומובן ששילמתי על כך את מלוא המחיר.

לעיצומו של דבר, השתרלתי לצמצם את העקיצות האישיות ככל הניתן; להניח למובאות שידברו בעד עצמן, ולא להעלות שום טיעון שאותו אין כחוי לאשש על-ידי עדויות שנכתב. להוציא מיקרה אחד ויחיד גורתי על עצמי שלא להשתמש בשום עובדות או מידע שנתקבל משיחות פרטיות, מתוך עבודה משותפת, מתוך מיכתבים או מפי השמועה. כל מה שבאתי מפי השמועה — כגון זיהוי שמות-העט של דן מירון — טרדתי תחילה לוודא עם האיש המוסמך לכך, שלא בשמועה הורח. הרי לא היה ככוונתי לא "לקבור" את דן מירון ואף לא לשכחו — כדבריי אותו פסוק ידוע — כי אם למרוד לו באותה אמת-מידה שבה מרד הוא עצמו לזולת כל שנות יצירתו, אמת-המידה של הביקורת בכל חומר,ה. מי שלמד מזה להיחדר ולפרוש לדרכו שלו כבוא העת — מהשפעתם והשראתם של מורים וידידים, כדי לייחד ולתגבר את האני הביקורתי שלו עצמו, על טעמו, השקפותיו ואמות-המידה שלו, לעומת, אני זה שלהם, יקרים וקרובים ככל שיהיו, שליטם מן הסתם גם עם מחיר הפרידה שבה נחר, אחרי הכל, הוא עצמו.

עריין יש בו ברוך מירון ובכתיבתו, חרף כל חולשותיה ומגרעותיה שאותן אני רואה כיום ברור יותר מאשר אי-פעם בעבר, יותר זיקה אמיתית לסיפרות ויותר כושר הבחנה וניסוח וראיית דברים בהקשר רחב ויידע שאין להמעיט בערכו, מאשר בכרים מיריבו ומשנאיו אשר עלצו — אולי מעט מוקדם מדי — למיקרא ויכוח זה בין שוים.

הם — או לפחות מקצתם — אינם שווים גם זה, שנתווכח עימם.

נתן זך
(בשבוע הבא: בשולי הוויכוח, תגובות ומיכתבים למערכת שפירסומם נדחה עד ל"אחר מועד פירסומה של רשימה אחרונה זו).

תרבותך הכבר האבוד של דן מירון

"לרגל כ"א בתמוז — יום פטירתו של ח"נ ביאליק" מזרזו אהרן מגד להוסיף כותרת-מישנה לרשימתו: "האני העני" מול ה"אני הלאומי" המתפרסמת במסגרת הסיפורת של הארץ, רשימה העוסקת, לכאורה, בביאליק, אך לאמיתו של דבר דנה (כמובן, בני אדם) כדן מירון — החריף, המבריק והשנון מבין מבקרי הסיפורת בארץ, זה אשר הספיק, כאופן בלתי צפוי לחלוטין, לשמש בשבועות האחרונים שקיאגרוף מכובד, ריגעי, מפתיע בגמישותו, למיספר גדול והולך של מבוקרים, ביניהם גם הנכללים בעשירון העליון של הסיפורת העברית.

רשימתו של אהרן מגד (כמו גם רשימותיהם של אחרים) בוודאי שלא נכתבה לרגל יום פטירתו של ביאליק, אף שהגיגיו מאוד, כי בימי "הבשורת-דן-מירון", אלה, דווקא התאריך הנמל ולא גורם כפייתי אחר, ידיר שינה מעיניו החדות של אהרן מגד, אייבם הגורע של מבקרי הסיפורת בארץ. אלא שהפעם, וזאת אין להסתיר מעיניו של איש, נכתבו הדברים לרגל חגיגות ה"מ"י רוניאדה", הנערכות עתה לקצב תופי הטאטאטאם באמצעי התיקשורת של ימי שיש, בדיוק כשם שנדרשו לכך, אישאישי על פי מיגונו, סופרים רבים בחודש האחרון — מי בגלוי, מי בחשאי, מי בקצות הזרז ומי באגרופו. המדובר במיתקפה כללית אשר מטרתה להכות בעל מירון בכל הכלים ומכל עבר, תוך ניצול יעיל ותכליתי של "המומת הקרב" אשר נשתררה בחסות הוויכוח החשוב, אפילו הוא אנרגטי, בוטה ואכזרי משהו, המתנהל בימים אלה בינו לבין נתן זך.

עם הסופרים, גדולים יותר וגדולים מהל אשר הספיקו עד כה ליחול חלק בחגיגות ה"ל" נמנים: דוד אבידן, אהרן מגד, האב, שימעון זנרבנק, זיווה שמיר, חיים נגיד, אייל מגד הבן, משה זינגר, מירי פו, משה בן-שאול, הרב בוש מ. פרי ועוד. את רשימת השמחתי-לאיד, השותים הסיפורתיים של תתי-ההקפה, קשה לזכור להביא במיסגרת זו, אך שורת המתנדבים, כלומר אלה שכבר נרתמו לפעולה, תלך ותגדל, כך נראה, אם לא יחול מיפנה כל שהוא במהלך העניינים.

"קרבות נייר, כפי שאני משתדל לתזכר, אינם חייבים לצבור נפחיות פסיכואמזיונאליות אריכות-נזק כל-כך, ובכל מיקרה — מירון נטו לא שווה יותר מ-12000 מילה, אפילו בנסיבות עימותיות קשות לריסון", כותב דוד אבידן ברשימה המתפרסמת בחודש, במרדו הקבוע "ראש נפץ", תחת הכותרת האינוונטארית: כל המייגרעות. זוהי רשימת-מחץ בוטה, גלויה ומושחת היטב, אשר מטרתה, בלא תחבולות הסוואה ובלא הליכה סטוריסור, עם או בלי אנרגיה פסיכואמזיונאלית, להניעץ, אף היא, בכבוד החשף "ל דן מירון, ואולם, מן הראוי לציין, שאם אכן מתקיימות במציאות הסיפורתית נסיבות חמורות, כגון אלה המופעלות על ידי אלקטרוניס-יצריים שאינם בני-כיבוש, או כפי שמנסחן אבידן בצורה קולעת: "נסיבות עיור תיות קשות לריסון", הריהן מתקיימות עתה, במלוא כוודהאוראניום שבהן, ואף מתפשטות כשריפה בשרה קוצים, כאשר כל סופר מצית את רעהו. ואין בכך כדי להפתיע איש, שכן הסיפורת העברית של שלושים השנים האחרונות עמסה בניפגע-ביקורתו של דן מירון (לצד מעטים משרוריים, אמנים, אנשי תרבות, אנשי מימד ואחרים. ואין ספק כי רבים מהלומיר-צנויה אלה, אשר שמרו בליבם-פנימה, לעיתים גם לאורך שנים, את העלבון הצורב שנשתמע מקביעותיו הפסקניות, עסקו, ועדיין עוסקים, בהכנת מאר-בים, בטיוח ותחמים ובהתנהגות הולדת המתאימה כדי לחזוף על הדק; ויאמר מייד, כי כאשר יילחצו הקדים אלה, הם יילחצו במטרה להרוג. על כן צורך אבידן בהכריז, כבאמר הנ"ל, כי "הוא שטרו", אך איננו צורך בקביעותיו האחרות שעל פיהן: "הוא שיעמומן מרבה מלל, פוחן המתקפל מהר, תאורשילטון מפוח, ובסך הכל מיטרד בתולדות הסיפורת העברית..." שכן שום מיטרד סיפורתי איננו מסוגל לכבוש לעצמו מעמד רבי-השפעה וארוך-שנים בליבה (או ליתר דיוק: בלבבותיה) של הסיפורת העברית, בלא שיהיו בו הסמכות, היושר, האינטליגנציה, הטעם ואומץ-הרוח, ושום "פוחן המתקפל מהר" לא ילכד/ יצרף/ יאחר עשרות סופרים ומשוררים תחת קונסנזוס קבוע של פחד, שינאה ויריאה מפניו, בלא שעוצמתו תהיה עוצמה של ממש. אפשר להתווכח עימו בעניין קביעה זו או אחרת (כרוגמת פוגל, ביאליק או גרודונסקי), אפשר לחלוק על תפיסות מסוימות שלו, אפשר להתנגד לטמפרמנט, למינון ולטיפול הנמרץ שהוא מעניק לאחדים ממבוקריו, אך איאפשר, בהודמנות חגיגת זו, לשלול ממנו אהל.

עם זאת מתקבל הרושם שדן מירון, ברוב שאננותו, לא העריך נכונה את רמת הכוונות אשר טופחה, מצד נפגע-ביקורתו, לאורך הגי בולות עימו, ולא שיער את מידת העוינות הנאגרת כלפיו בתודעתם של יוצרים רבים. מכל מקום, פגיו השטרו של האחרונים, אשר דומה כי נורו לעברו מכל רכס — אף שנחשף בכך רק קצה-הקרחון של ההכנות המילתמיות נגדו — מוכיחים כי כמעט כל קני הארטיילריה של הסיפורת העברית אכן מרגישים, במטרה עיי קרית זו. ואולם אל יודרוו הללו, ובהמוניהם, להתלכד ללהקת עורבים, כדי לקחת חלק בניקור פולחני של כפרו של מירון. סיגנון זה, לא זו בלבד שאין בו כדי להוסיף לכבודו של הסיפורת בארץ, אלא שהוא חושף פגם חמור באופיה המוסרי של המישפחה הכותבת, ואם לא יואר פגם זה ויטופל לאלתר, הוא ייטע ויהפוך למום.

אומנם נותרו סופרים ומשוררים, כראשם עמוס עוז וס. יהוד, אשר נמנעו מלנצל את אוירת ה"מירוניאדה" הנוכחית, את ההודמנות הבלתי-מכוונות שנקרתה בדרכם, כדי לממש בה תוכניות-נרקם עתיקות, תוכניות שמן הסתם הוכנו ואוחסנו אף הן בבוידעם; וזאת מן הכלל הפשוט, שאין בוטעים כמי שעל הקרקע, ובחשבון התרבותי שיוגש ביום מן הימים, ייזכרו היטב מי שניצלו את המצב והיכווה בעודו של הקרשים, לעומת מי שאיתרו את המהלך הפנימי הנכון, הדיקו שפתיים והמתינו לו עד שיקום על רגליו.

ואשר לדן מירון עצמו, שנקלע כמדומה לסכך הנוכחי לגמרי במיקרה (סכך הניתן אומנם להתרה אך לא לפני התאוששות פנימית מלאה), ובכן אין ספק כי הדיה של המערכה — של שניתן להניח כי זו תרכוש לעצמה מעמד של טראומה בתודעתו, ולא של אפיוודה חולפת — יירדו מעמודי העיתונים ויוסרו מסדר-היום הסיפורתי, אך יחלוף, כך נראה, זמן רב עד שעלה בידיו להשיג מחדש את היוקרה, הנקודות והגובה שתאונה סיפורתית זו.

שמעון צמרת